

Ристо КИРЈАЗОВСКИ

ШТАБОТ НА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНИТЕ ВОЈСКИ НА БАЛКАНСКИТЕ ЗЕМЈИ

(јуни 1943 г.)

Како резултат на напорите за постигнување на што повисок степен на соработка со движењата на отпорот против фашизмот, во јуни 1943 година е направен обид за создавање заеднички штаб на народноослободителните војски на балканските земји.

На овој обид му претходеа напори за остварување на што потесна соработка меѓу ослободителните движења на балканските земји, наложена од потребата за поуспешно водење и координација на борбата и други цели. Предмет на овој наш прилог е прашањето како дошло до формирање на Штабот на народноослободителните војски на балканските земји.

Како што е познато на 6 април 1941 година Германија изврши агресија врз Југославија и Грција. Југославија капитулира на 17, а Грција на 31 мај 1941 година.

Веднаш по окупацијата, во Југославија под раководство на Комунистичката партија на Југославија (КПЈ) почна оружена борба против окупаторот. Во Грција, поради тоа што Комунистичката партија на Грција (КПГ) окупацијата ја затече разбиена од диктаторскиот режим на Метаксас, отпорот против окупаторот во почетокот го организираа комунистите што се вратија од фронтот или ослободени од логорите и затворите, а подоцна кога КПГ се обнови и реорганизира, на чело на отпорот застана таа. Во септември 1941 година по иницијатива на КПГ е формиран Националноослободител фронт (ЕАМ) и во февруари 1942 година ЕЛАС (Грчка народноослободителна војска).

Во 1941—1942 година народното оружено движење на отпорот главно се разви во Југославија, послабо во Грцији а сукцесивно почна да се шири во Албанија и Бугарија.

И покрај тоа што оруженото движење против силите на Оската се водеше во соседни земји и за исти цели, сепак врска и соработка меѓу нив недостигаше.

Комунистичката партија на Грција по големите провали од 1939 година ја изгуби официјалната врска со Комунистичката интернационала. КПП исто така не одржуваше никаква врска со центарот на Комунистичката интернационала востановен во 1940 година во Загреб како нов центар за информации и врски со осумте комунистички партии од Централна и Југоисточна Европа. И оние врски што КПП ги одржуваше со Интернационалата преку разни советски дипломатски и други претставништва, по окупацијата на земјата се губат.

Според погоре изнесеното, КПП окупацијата не ја затече само разбиена, туку и изолирана од центарот — Коминтерната. Исто така и антифашистичкото движење на Грција беше изолирано од другите антифашистички движења на Балканот и пошироко. Развојот на настаните ја наложи потребата за воспоставување врски и соработка на НОД на Грција со НОД на соседните балкански земји и преку нив со Коминтерната. Откако новиот Централен комитет на КПП, избран во јули 1941 година направи неколку неуспешни обиди кон таа насока, секретарот на Македонското биро на КПП Леонидас Стрингос таа задача му ја довери на Тилемахос Верверис од Хрупишта, Костурско, член на апаратот на КПП. Тој во пролетта 1942 година пристигна во Западна (Егејска) Македонија и по шестомесечно настојување со преписка, преку битолската партиска организација, успеа да воспостави контакт со Обласниот комитет на КПП за Македонија. Секретарот на Обласниот комитет на КПП за Македонија со свое писмо до Централниот комитет на КПП информира, дека има цврста и редовна врска со Комунистичката интернационала и ја презема врз себе обврската да ѝ обезбеди на КПП врска со Интернационалата и дека е готов да го придружува претставникот на КПП до Софија. Тоа претставуваше голем успех кој ветуваше непосредно решение на едно од најсериозните прашања што го преокупираа тогашното раководство на КПП. Верверис се врати во Атина, во есента 1942 година, сметајќи дека својата мисија ја заврши и дека за натамошни акции ќе треба да одлучи раководството на Партијата.

Раководството на КПП преокупирано со подготовките околу одржувањето на втората своја конференција што се одржа во декември 1942 година, непосредно не ја искористи готовноста на партиската организација на Вардарскиот дел на Македонија за воспоставување врски и соработка со соседните движења на отпорот и преку нив со Комунистичката интернационала.

На спомнатата земска партиска конференција е дискутирано и прашањето за воспоставување врски со Комунистичката интернационала и со комунистичките партии на балканските земји. Раководството ја информира Конференцијата за на-

порите што ги направи за решавање на тоа прашање и е ополномоштено од истата да ги обнови и да ги зајакне напорите за брзо и успешно решение на истото.¹

Раководството на КПГ реши поново да го испрати Тилемахос Верверис, сега како официјален претставник за воспоставувањето на врските и го постави членот на ПБ на КПГ Андреас Цимас за одговорен и ополномоштен претставник за политички контакти и преговори со други комунистички партии и движења.

Тилемахос Верверис снабден со официјално полномошно од КПГ во април 1943 година пристигна во Костур, каде што имаше силно партизанско движење со широка слободна територија која се протегаше од Костур на исток до албанско-грчката граница на запад. Развитокот на оруженото движење во Западна (Егејска) Македонија овозможи по иницијатива на месните партиски организации и партизански штабови да се воспостават контакти и соработка меѓу антифашистичките и партиските организации и партизанските единици на Југославија, Грција и Албанија. Во подрачјето на Костурско и Леринско престојуваша и делуваша партизански одреди од Вардарскиот дел на Македонија. Во тоа подрачје се формира дури и заеднички одред составен од борци на ЕЛАС и на НОВ и ПО на Југославија. Тилемахос Верверис штом пристигна во Костурско се поврза, односно воспостави контакт со организацијата на Комунистичката партија на Албанија на Корча преку месната организација во Костурско. Корчанската партиска организација веднаш го испрати политичкиот комесар Сотир во село Нестрам во подрачјето на Морава со задача да се поврзе со Верверис. Средбата е остварена во с. Нестрам, каде што Верверис го запозна албанскиот емисар со својата задача да воспостави контакт со Комунистичката интернационала. Сотир откако не успеал да го убеди Верверис заедно да допатуваат во Албанија, се врати на својот терен и го информира албанското раководство за содржината на разговорите што ги водел со Верверис, а албанското раководство веднаш го информира Светозар Вукмановиќ — Темпо, кој се наоѓаше тогаш во Вардарска Македонија околу пристигнувањето и задачата на Верверис.

На 25 мај 1943 година во подрачјето на Нестрам пристигна Светозар Вукмановиќ — Темпо, членот на албанското партиско раководство Наку и споменатиот обласен комесар Сотир. На состанокот што веднаш се одржа, Верверис ги запозна Темпо и Наку за својата мисија, односно задача. Откако изјави дека воспоставувањето на контакт со Интернационалата не претставува некој посебен проблем, Темпо првенствено значење им даде на врските и соработката меѓу трите соседни движења на отпорот и дека тој и албанскиот колега се ополномоштени од своите раководства да го решат тој многу важен

1) ККЕ, Episima Kimena, tomos pemptos, 1940-1945, Epimelia Aleky Papapanajou-ψ, 1973 EkΔ €H toy KEE (esot), 111-128.

и акутен проблем. Разговорите продолжија во албанското село Куцаки, Корчанско на кои им се приклучи и лидерот на КПА Ѓивер Хоџа. Поради тоа што Верверис и понатаму продолжи да настојува само за исполнување на својата задача, на составокот е решено да тргнат кон штабот на Тито кој тогаш се наоѓаше во Црна Гора. Меѓутоа, поради воените операции, тоа не беше можно да се оствари и тројцата претставници (Темпо, Верверис и еден Албанец) биле принудени да го прекинат патувањето и на 12—13 јуни 1943 година се вратат во седиштето на албанското раководство во с. Куцаки. Потоа Верверис се согласи да води преговори за соработка меѓу движењата на отпорот на балканските земји.

Во меѓувреме Комунистичката интернационала се распушти (15 мај 1943) поради што раководството на КПГ презеде неуспешни напори да го извести Верверис да ги прекине настојувањата за извршување на доверената задача и да се поврзе со Комунистичката интернационала.

Настојувањата на раководството на КПГ по секоја цена да го пронајде Верверис се должи и на вознемиреноста кај него поради појавата на Темпо во Костурско и неговото брзо заминување во Албанија, без да стапи во контакт со штабот на ЕЛАС за Македонија, кој се наоѓаше во близина и поради појавата на партизански единици од вардарскиот дел на Македонија во Леринско и Костурско, во времето кога тоа водеше преговори со Британската воена мисија за ставање на ЕЛАС под команда на Сојузничкиот штаб за среден исток.

На грчкото партиско раководство му беше јасно дека расформирањето на Комунистичката интернационала не значеше и прекин на секаква врска меѓу комунистичките партии воопшто и на секоја комунистичка партија посебно со вишиот раководен центар што се наоѓа во Москва. Како што е познато функцијата на контактите со комунистичките партии и нивната дејност непосредно ја презеде во свои раце Комунистичката партија на Советскиот Сојуз преку специјалното одделение за информации при централниот комитет на чело со Георги Димитров.

Споменатиот специјален „Центар за информации и контакти со комунистичките партии на централна и југоисточна Европа“ на Комунистичката интернационала со седиште во Загреб, ја продолжи својата дејност и по распутањето на Интернационалата. Задачата за воспоставување контакти на КПГ со КПСС, со соседните комунистички партии и со движењата на отпорот и натаму останува, но сега таа се поставува на друга основа.

Раководството на КПГ, имајќи го предвид големото значење на соработката меѓу движењата на отпорот на балканските земји, која во многу случаи во пограничните подрачја беше воспоставена спонтано по иницијатива на месните раководства, што значи без знаење и контрола на централното раководство на КПГ, го задолжи својот член на Политбирото Панделис Карагиџис -- Орфеас лично да раководи и да го

насочува тоа прашање, заменувајќи го Андреас Џимас, кој во меѓувреме на 5 мај е поставен за член на ГШ на ЕЛАС.

На 4 април 1943 година раководството на КПА испрати писмен предлог до Епирското биро на КПГ за воспоставување соработка меѓу движењето на отпорот на трите балкански земји, односно на Југославија, Грција и Албанија и едновремено го извести дека на 15 јуни во Лерин ќе пристигне официјален претставник на КПЈ ополномоштен од ЦК и од ПБ на КПЈ да преговара во врска со прашањата за соработка содржани во писмото на албанското раководство од 4 април 1943 година. Епирското биро на КПГ, со кое раководеше споменатиот Панделис Карагиџис, до албанското раководство испрати писмо со молба истото да му биде доставено на југословенскиот претставник за да може на 15 јуни 1943 година да биде во Лерин.²⁾ Меѓутоа, на 13 јуни Светозар Вукмановиќ — Темпо од с. Куцаки Албанија ѝ пишува на битолската партиска организација итно да ја известат леринската партиска организација дека е потребно ополномоштениот претставник на КПГ штотуку ќе пристигне таму за да учествува на закажаната средба, веднаш да тргне кон седиштето на албанското раководство, во с. Куцаки, каде што се наоѓа тој и каде што може да се одржи средбата.³ Наредниот ден ЦК на КПА со свое писмо до ЦК на КПГ моли по можност претставникот на КПГ да допатува во седиштето на албанското раководство помеѓу 1 и 10 јуни за да дискутираат за многу прашања што се во интерес за двете партии, како што се: околу прашањата што албанското раководство ги дискутирало со Светозар Вукмановиќ — Темпо, околу прашањето на Балканскиот штаб и други прашања што ќе придонесат за воспоставување на што подобри врски и соработка.⁴

Андреас Џимас последните две писмени пораки на КПА ги примил на 20 јуни 1943 година и во својство на политички претставник на ЕАМ во ГШ на ЕЛАС, му предложи на албанското раководство да се сретне со негов претставник во граничното село Слимница,^{4а} Костурско на 25 јуни 1943 година.⁵ Пораката на Џимас албанското раководство ја примило на 22—23 јуни.

Додека Џимас се договараше со албанското раководство околу одржување на средба, по иницијатива на Светозар Вукмановиќ — Темпо на 20 јуни 1943 година во споменатото албанско село каде што се наоѓаше седиштето на албанското политичко и воено раководство е потпишан протокол под наслов

² АМ, Фонд „Грција“ (фоток. од АЦКСКЈ, К—1/7).

³ Исто таму, К—1/9.

⁴ Исто таму, К—1/10.

^{4а} Македонско село кое се наоѓа ов планината Грамос, до самата грчко-албанска граница, во состав на костурска околија. Во јули 1943 година, поради граѓанската војна, населението го напушти селото и емигрира во Албанија и од таму во 1949 година во другите источноевропски земји.

⁵ АМ, цитиран фонд, К—1/3.

„Заклучоци од состанокот на комунистичките партии на Грција, Југославија и Албанија, 20 јуни 1943“ Документот го потпишаа: од страна на КПЈ Светозар Вукмановиќ; од страна на КПГ Тилемахос Верверис и од страна на КПА Енвер Хоџа.

Во уводниот дел од Заклучоците се вели: „Имајќи ги предвид постојните услови и значењето на развојот на народноослободителната брба на Балканот, делегатите едногласно инсистираат итно да се оствари меѓусебна соработка на народноослободителните сили на сите земји на Балканот во патриотска борба за ослободување на потиснатите балкански народи. Принципиелно делегатите се согласија дека не е корисно да се оствари само реципрочна соработка, туку да се води заедничка акција на сите народноослободителни сили на балканските земји. За таа цел потребно е да се формира заедничка команда — главен штаб. Сите делегати се свесни за историската важност на формирањето на главен штаб на Балканот, кој би ѝ давал нов елан и ритам на борбата за ослободување на балканските народи. Формирањето на едно такво тело ќе придонесе еднаш за секогаш да бидат ликвидирани појавите на шовинизам и да се засили зближувањето и збратувањето на балканските народи. Тоа ќе ѝ даде нови сили на борбата за полна победа на демократијата во балканските земји. Со тоа ќе се отстранат сите пречки и ќе се отвори патот за формирање балканска федерација, по истерувањето на фашистичкиот окупатор од Балканот...“⁶

Во продолжение на заклучоците се определува непосредната соработка меѓу ослободителните армии на трите договорени страни во пограничните подрача со непосредна цел — ослободувањето главно на подрачјата Костур — Битола — Охрид — Корча со центар во Костур.

Во целите на југословенската-албанската соработка во Заклучоците се определува активирањето на Албанците од Косово и Метохија „кои поради шовинистичката омраза спрема српскиот елемент, не земаат учество во редовите на народноослободителната борба“, а во целите на југословенско-грчката соработка посебно се потенцира на военото и политичкото прашање на Македонија. Претставниците на КПЈ и на КПА сметаат дека е нужно главните штабови на заинтересираните земји да потпишат заедничка изјава со која на македонскиот народ ќе му се признае правото на самоопределување и да ги повикат сите Македонци во балканските земји да ги координираат своите напори во борбата за еманципација на Македонија.

Претставникот на КПГ Тилемахос Верверис не се согласи со таквото поставување на прашањето. Тој забележа дека „во грчка Македонија има само 10% македонски елемент и дека само во Воденско, Костурско и Леринско 60% од населението се Македонци“ и дека таквиот став „од една страна ќе ги ак-

⁶ Егејска Македонија во Антифашистичката војна 1941—1943, том VII. книга I, Архив на Македонија, превод, редакција и коментар д-р Ристо Кирјазовски, Скопје 1985, стр. 237—240.

тивира Македонците, но од друга страна ќе предизвика разочарување кај грчкиот народ“ и поради тоа смета „дека прашањето е чувствително и треба да биде продискутирано од ЦК на КПГ“.

Во завршниот дел на Заклучоците уште еднаш се потенцира дека „сите претставници едногласно се договорија за победата од создавањето виш главен штаб на балканските националноослободителните армии“ со цел „прогонување на фашистичкиот окупатор и триумф на народната република во балканскиот простор“, што значи победа на социјалистичка револуција.⁷

Како што наведовме погоре, политичкиот претставник на ЕАМ во ГШ на ЕЛАС Андреас Цимас на 20 јуни 1943 година без да знае за донесувањето на погорните заклучоци, му предложи на албанското раководство на 25 јуни да се одржи двострана средба во селото Слимница, на која би се дискутирале прашањата за соработка меѓу двете ослободителни движења.

Предлогот на Цимас е прифатен и на 25 јуни во селото Слимница е одржан состанок, но во проширен состав, односно и со учество на претставник на Југославија. На состанокот од страна на КПЈ учествуваше Светозар Вукмановиќ — Темпо, од страна на КПГ Андреас Цимас и од страна на КПА Коча Цоце. Состанокот траеше цела ноќ и заврши наредниот ден утрото со потпишување на нацрт договор под наслов: „Решение од состанокот на претставниците на ГШ на ЕЛАС, на ВШ на НОВ и доброволните партизани на Албанија и Врховната команда на ослободителната армија и партизанските единици на Југославија, што се одржа на 25 јуни 1943 година.“⁸

Дискусијата главно беше концентрирана околу двете главни прашања: Балканскиот главен штаб и самоопределувањето на Македонија. Беше договорено да се формира таков штаб на чие чело ќе стои колективно раководство составено од четири команданти делегирани по еден од четирите балкански земји (Албанија, Бугарија, Грција, Југославија).

Поради тоа што формирањето на Балканскиот штаб беше прашање за кое требало да решат раководствата на договорените страни, а тоа бараше подолго време, и поради тоа што бугарскиот став по тоа прашање не беше познат, а партизанските единици во пограничните подрачја доаѓаа во контакт при што се соочуваа со бројни проблеми од воен и политички карактер, по предлог на Андреас Цимас беше решено да се формира едновремено координационо тело со задача да ја координира дејноста на партизаните во пограничните подрачја на Албанија, Грција и Југославија и едновремено да обезбеди редовна врска меѓу раководствата на договорените страни.

Бурна и долга дискусија се водеше околу македонското прашање, односно околу идејата на самоопределувањето на ма-

⁷ Исто таму.

⁸ Исто таму, стр. 251—253.

кедонскиот народ до целосно територијално одделување на Македонија. Светозар Вукмановиќ — Темпо, според Џимас, изјави дека „Комунистичките партии на Југославија и Бугарија составија една заедничка прокламација во која се прокламира правото на самоопределувањето на Македонија“. Темпо во продолжение рече: дека тоа е дискутирано и во Комунистичката интернационала и ќе треба и КПГ да ја прифати и да се приклучи кон таа прокламација.⁹

Претставникот на Комунистичката партија на Грција Андреас Џимас одби да ја прифати прокламацијата, односно не се согласи на Македонците од егејскиот дел на Македонија да им се признае правото на самоопределување и обединување со Македонците од другите два дела на Македонија. Џимас овој свој став го бранеше и го образложуваше со националниот состав на Егејскиот дел на Македонија во корист на Грците и дека политиката на целосна национална рамноправност на македонското малцинство во рамките на грчката држава што ја води КПГ од 1935 година, обезбеди масовно вклучување на Македонците од тој дел на Македонија во народните борби меѓу двете светски војни и во антифашистичката војна во текот на Втората светска војна.¹⁰

Според нацрт-решението, потписниците на истиот го сочинуваа привремениот Балкански штаб кој ќе дејствува до 10 август 1943 година, кога требало да се формира стален главен штаб на народноослободителните армии на балканските земји. Исто така беше предвидено да се формира едно пошироко тело и извршен орган на истото составено од претставници на четирите земји.

Задача на Балканскиот штаб, според решението, беше веднаш да го преземат раководството на борбата на балканските народи за национално ослободување и за обезбедување на народниот суверенитет на балканските земји.

Во вториот дел на решенијата се регулирани прашањата на воената и политичката соработка во пограничните подрачја.

Решението од 25 јуни 1943 година претставува прва основа за постигнување цврсти врски и соработка меѓу балканските народноослободителни движења. Посебно значење добива решението со прифаќањето на принципот на рамноправност меѓу четирите движења и колективното раководство како и принципот на суверенитет што ги востанови различните патишта во развитокот на народноослободителните движења во секоја земја. Ако се прифатеше решението и се применеше во пракса сигурно југословенско-грчката соработка ќе одиграше решавачка улога во балканските односи. Военото искуство и тактиката на НОВ на Југославија позитивно ќе влијаеја врз стратегијата и тактиката на грчкото раководство на отпорот.

⁹ АМ, фонд „Грција“, К—3/2.

¹⁰ Исто таму.

Исто така особено големо значење имаа регулативите за воената и политичката соработка.

Андреас Цимас сметаше дека формирањето на Балканскиот штаб е политички чин од извонредно значење. Тоа ќе обезбедеше воена соработка, цврсти врски со соседните ослободителни движења, размена на искуства и сл.

Во духот на решението за формирање на Балканскиот штаб, ГШ на ЕЛАС со своја наредба од 9 јули 1943 година, покрај другото, предвидува формирање на мешани партизански единици во пограничните подрачја составени од борци од соседните земји.¹¹ Од такви единици постоеше позитивно искуство. Имено, во почетокот на 1943 година во подрачјето на Вичо беше формиран партизански одред составен од борци на НОВ на Југославија и на ЕЛАС, кои со својата воена и политичка дејност одиграа мошне позитивна улога за правилната ориентација на Македонците и за развитокот на НОВ во тоа подрачје.

Меѓутоа, раководството на движењето на отпорот во Грција, односно на КПГ, наместо да ги искористи поволните можности што ги создаваше балканскиот штаб за ориентација на НОД на Грција кон НОД на Балканот и пред сè кон Југославија и со тоа да се ослободи од притисокот што му го вршеше англискиот фактор, тоа не се откажа од политиката за постигнување на таканареченото национално единство по секоја цена, по пат на недозволените отстапки во корист на класниот противник, односно од политиката сè и со секого во борбата за национално ослободување на Грција.

Во времето кога југословенското раководство правеше напори за воспоставување тесна и трајна соработка меѓу ослободителните движења на балканските земји и координација на оружената борба против заедничкиот непријател и обезбедување на придобивките од таа борба, во времето кога се донесени споменатите заклучоци во село Куцаки и решението за формирање Балкански штаб во село Слимница, раководството на движењето на отпорот во Грција водеше преговори со Британската воена мисија за соработка и помош. Англија, свесна за последиците по нејзините интереси од формирањето на балканскиот штаб и од обединувањето на ослободителните движења на балканските земји, презеде енергични мерки да не дојде до тоа. Резултат на политиката на КПГ, која му даваше предност на националното наместо на класното, беше заедничката изјава од 16 јуни 1943 година на Главниот штаб на ЕЛАС и на Британската воена мисија во Грција со која ЕЛАС се сметаше за сојузничка армија под команда на сојузничкиот штаб за Среден исток за што на 5 јули 1943 година меѓу ЕАМ-ЕЛАС и споменатиот штаб на Среден исток е склучен и писмен договор.¹²

¹¹) Том VII, цит. труд, стр. 288-289.

¹²) ST. ARMATA! ST. ARMATA! Hroniko tis etnikis andistasis 1940-1945, 1967, 186.

Договорот е писмен документ што ги регулира односите меѓу организациите на отпорот и партизанските војски на ЕАМ — ЕЛАС, ЕДЕС, ЕККА од една и односите меѓу Велика Британија и грчкиот отпор од друга страна.

Велика Британија со цел да обезбеди целосна контрола врз ЕЛАС согласно со договорот од 5 јули, наложи на 18 јули 1943 год. да се формира заедничка команда под која влезе ЕЛАС и националистичките сили на ЕДЕС и ЕККА.¹³ Едновремено почнаа и подготовките за заминување на делегацијата на КПП-ЕАМ во Каиро за да преговара со грчката влада во бегство и граѓанските партии за формирање на коалициона влада.

Секретарот на Централниот комитет на КПП Горгис Сјантос пристигнувајќи во седиштето на ГШ на ЕЛАС остро го критикуваше Андреас Цимас за неговото движење и однос при средбата со Светозар Вукмановиќ — Темпо. Конкретно Сјантос бил непријатно изненаден, односно револтиран затоа што Андреас Цимас си дозволил себеси да се претстави како претставник на КПП и затоа што го потпишал решението во Слимница со што наводно ја врзал КПП со еден Балкански штаб и со една национална прокламација, со што, како што рече тој, ја стави под сомневање и ја компромитира демократската политика на КПП-ЕАМ, односно политиката за мирољубиво решение на прашањето на власта по ослободувањето. Исто така Сјантос го критикуваше Цимас поради тоа што му даде голема официјалност и јавност на присуството на Темпо и на Со се во Грција поради тоа што во конференцијата на борците на ЕЛАС од Тесалија во село Кастања на 6 јули 1943 година, јавно се произнесе во корист на Балканскиот штаб и за Балканска федерација. Оваа критика значеше и партиска казна. Цимас беше ослободен од задачата да раководи со врските и соработката со соседните комунистички партии и ослободителни движења. Таа задача ја доби Панделис Карагицис. Цимас во почетокот на месец август 1943 година како член на делегацијата за КПП и ЕАМ замина за Каиро за да учествува во преговорите со владата во бегство и граѓанските партии за постигнување на таканареченото политичко единство.

Престојната средба договорена во Слимница и Кастања со претставниците на Грција, Југославија и Албанија на која требаше да се донесе конечно решение за Балканскиот штаб и за начелната прокламација за балканска соработка и обединување на четирите движења на отпорот, лично ја превзеде лидерот Горгис Сјантос.¹⁴

Закажаната средба наместо на 10 август, како што беше договорено, се одржа на 17—18 август 1943 година во село Кастања, Тесалија. Грчката делегација во средбата ја сочинуваа: Горгис Сјантос — секретар на ЦК на КПП; Панделис Карагицис — член на ПБ на ЦК на КПП, секретар на епирското биро на КПП и одговорен за врските и односите на КПП

¹³ Исто таму, стр. 197.

¹⁴ АМ, Фонд „А. Цимас“ (фоток. АЦКСКЈ, К—1/40/2).

со балканските комунистички партии и движења и секретарот на обласниот комитет на КПГ за Тесалија Костас Гифтодимос — Караѓоргис. Од страна на КПГ на средбата учествуваше: Светозар Вукмановиќ - Темпо, и од страна на КПА Кочо Созе — организационен секретар на ЦК на КПА.

Сјантос, кој прв зборуваше на состанокот, ги информира Темпо и Созе, дека ЦК на КПГ не ги признава заклучоците донесени во с. Куцаки, бидејќи Тилемахос Верверис, кој од името на КПГ ги потпиша заклучоците, немал никакво овластување да ја претставува КПГ по кое било прашање, освен за техничкото воспоставување контакт со Комунистичката интернационала. Исто така од решението во Слимница КПГ ги признава само точките што се однесуваат на соработката на партизанските војски во пограничните подрачја, а не ги признава точките што се однесуваат на формирањето на Балканскиот штаб и точките што се однесуваат на политичка соработка меѓу комунистичките партии и движењата на отпорот, бидејќи претставникот на ГШ на ЕЛАС Андреас Џимас немал никакво овластување да ја претставува КПГ. Сјантос, во главни црти ја образложи политиката на КПГ, окарактеризирајќи ја како национална ослободителна и степенот на развитокот на сенародното движење на отпорот, што наводно ја потврдува исправноста на таквата политика. Сјантос особено се задржа на постигнатите успеси во националното единство во земјата, што според него се изразува со сегрчкото активирање против проширувањето на бугарската окупација во цела Егејска Македонија во почетокот на јули 1943 година; со обединувањето на партизанското движење под заедничка партизанска команда; со заминувањето на делегации во Каиро на разговори со Владата во бегство за постигнување национално единство и во принцип постигнатиот договор со старите демократски партии за решение на режимското прашање и формирање на Влада на национално единство. Сјантос ги запозна своите соговорници и со регулирањето на односите со Велика Британија што се дефинирани со договорот меѓу ЕАМ-ЕЛАС и Сојузничкиот штаб за Среден Исток од 5 јули 1943 година и го изрази своето убедување дека со сенародниот подем на отпорот во Грција се создава реална можност да се избегне граѓанската војна во Грција и да се обезбеди нормален демократски развој во земјата. Откако го изрази своето чудење за настојувањето на Југославија за формирање на Балкански штаб, Сјантос рече дека по распуштањето на Комунистичката интернационала, тоа може да се протолкува како социјалистичка револуција на Балканот и создавање Балканска комунистичка интернационала, нешто што ќе ја поттикне и ќе ја разгоре граѓанската војна и ќе предизвика интервенции на сојузничките сили и пред сè на Велика Британија. На крајот Сјантос изјави дека КПГ независно од својата идеологија, својата политичка крајна цел и симпатии, не може да ја врзе Грција во една коалиција што е вперена против еден од голе-

мите сојузници. И ако се измени утре ситуацијата темелно и ако биде неопходна една таква коалиција за заштита на независноста на балканските земји, тогаш КПГ ќе завземе адекватен став, потенцира Сјантос. Дословно Сјантос изјави: „Денес треба да оствариме цврста меѓусебна врска преку главните штабови на балканските земји и координирана воена дејност, популаризација на борбата што ја водат балканските народи, цврста врска меѓу комунистичките партии на Балканот и взаемна размена на пропаганден материјал. Да се одржуваат средби на делегации на балканските комунистички партии кога за тоа ќе се појави потреба“.

Настојувањето на Светозар Вукмановиќ - Темпо и Коче Соце да ги убедат грчките раководители за потребата за пронаоѓање и преминување на поефикасни форми на соработка како што е заедничкиот партизански штаб, не даде резултат. Така идејата и акцијата за формирање Балкански штаб на ослободителните армии на балканските земји дефинитивно пропадна.

Овде немаме намера да ја анализираме и критички да ја оцениме политиката, стратегијата и тактиката на раководството на КПГ за време на Втората светска војна. Неа многу јасно и децидно ја образложи нејзиниот водач Горгис Сјантос, чие финале беше поразот на народноослободителната борба во Грција и реставрација на предвоениот реакционерен режим.

Risto Kirjazovski

THE HEADQUARTERS OF THE PEOPLE'S LIBERATION ARMIES OF THE BALKAN COUNTRIES (JUNE, 1943)

S u m m a r y

Immediately after the occupation of Yugoslavia in 1941, and then in Greece appeared a mass movement against the triple occupier. Albania and Bulgaria joined this movement later on.

For a more successful leading and coordination of the struggle there was a need of contacts and collaboration among the armed movements of the Balkan countries. At the beginning such a collaboration was realised on the initiative of some activists, or by the initiative of the local political and military leaderships from the border regions. Later on the initiative was taken by the communist parties which headed the Movement of resistance and made their efforts for intensifying of the collaboration. As a result of these efforts there was a high extent of collaboration applying different forms, like the initiative for creation of mutual Balkan headquarter of the people's liberation armies of the Balkan countries. This initiative lead by the CPY was not realised because the leadership of the CPG connected with different negotiations with England gave up the agreement for formation of the headquarter in June of 1943.